

Державний вищий навчальний заклад
«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

Кафедра соціальної психології

Проректор

ЗАТВЕРДЖУЮ”

Світлана

20 *21* р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

МЕТОДОЛОГІЯ ТА ТЕХНОЛОГІЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Напрямок підготовки аспірант (Ph D) за освітньою-науковою програмою "Психологія"
галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки
спеціальність 053 Психологія
факультет психології

Робоча програма Методологія та технологія психологічних досліджень
для аспірантів за освітньою-науковою програмою "Психологія", галузь знань 05 Соціальні
та поведінкові науки, спеціальністю 053 Психологія
„23” червня 2021 р. 13 с.

Розробники: (вказати авторів, їхні посади, наукові ступені та вчені звання)
Доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної психології Пілецька
Любомира Сидорівна

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри соціальної психології

Протокол від “ 23 ” червня 2021 р. № 14

Завідувач кафедри соціальної психології

“23 ” червня 2021 р.

_____ (Пілецька Л.С.)
(підпис) (прізвище та ініціали)

Схвалено методичною комісією факультету, інституту.

Протокол від “_31” 08. 2021 р. № 7

Голова (Пілецька Л.С.)
_____ (підпис) (прізвище та ініціали)

“31” серпня 2021 р.

© Пілецька Л.С., 2021 рік
© Державний вищий навчальний заклад
«Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника», 2021 рік

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, спеціальність	Характеристика навчальної дисципліни	
		<i>денна форма навчання</i>	<i>заочна форма навчання</i>
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки <small>(шифр, назва)</small>	Нормативна	
Модулів – 2	<u>Напрямок підготовки</u> аспірант (PhD) за освітньою-науковою програмою "Психологія"	<i>Рік підготовки:</i>	
Змістових модулів – 2	Спеціальність (професійне спрямування) 053 Психологія	1-й	1-й
		<i>Семестр</i>	
Загальна кількість годин – 90		1-й	1й
	Третій освітньо - науковий рівень доктор філософії (PhD)	<i>Лекції</i>	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 1 самостійної роботи студента – 2		12 год.	12 год.
		<i>Практичні, семінарські</i>	
		18 год.	18 год.
		<i>Самостійна робота</i>	
		60 год.	60 год
	Вид контролю: залік		

2. Мета

Мета: формування в аспірантів наукового бачення змісту провідних психологічних теорій, історичних, соціокультурних і феноменологічних передумов конструювання і верифікації наукового психологічного знання, розуміння боротьби ідей, шкіл, підходів, принципів наукових досліджень, правил і критеріїв унормування дослідницьких фактів і переведення їх в розряд наукових, тощо; відстежувати міждисциплінарні взаємозв'язки, методологічно грамотно вибудовувати своє наукове дослідження, конструювати дослідницькі гіпотези, рефлексувати досягнуті результати, проектувати стратегічні дослідницькі цілі й оперативні тактичні завдання, а також шляхи їх досягнення.

Основними завданнями навчальної дисципліни є:

1. Оволодіння категоріальним апаратом із методології та технології психологічних досліджень
2. Формування розуміння законів та закономірностей методологічних концепцій, підходів, надбань наукових шкіл в галузі психології.
3. Розуміння сутності та структури психологічного дослідження.
4. Формування наукового бачення сучасного стану розвитку наукових теорій методології та технології психологічних досліджень
5. Формування здатності до розуміння та застосування методів вивчення інтерпретативних механізмів, здатності до категоризації, самокатегоризації.

Загальні та фахові компетентності:

ЗК 1. Розуміння концептуальних і методологічних основ у галузі науково-дослідної та/або професійної діяльності і на межі предметних галузей.

ЗК 2. Розуміння принципів та методології проведення наукових досліджень, включаючи власні дослідження, що дає можливість переосмислити наявне та створити нове цілісне знання та/ або професійну практику.

ЗК 6. Здатність формувати дослідницьке поле власного наукового дослідження відповідно до сучасної парадигми наукового знання.

СК 2. Здатність критично оцінювати результати науково-дослідної роботи, визначати перспективи подальших наукових розвідок із дотриманням належної академічної та професійної доброчесності.

СК3. Здатність формулювати наукову проблему, робочі гіпотези досліджуваної проблеми, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та/або професійної практики.

СК4. Здатність до розробки та застосування відповідної методології, визначення стратегії та плану дій для дослідження / вирішення актуальної наукової/прикладної /практичної проблеми в галузі психології.

Програмні результати навчання за ОПП:

ПР 1. Застосовувати методологію та принципи побудови наукових досліджень для планування та розробки власних дисертаційних проектів.

ПРН 2. Виступати з підготовленими презентаціями, доповідями на наукових конференціях, вести дискусії з науковцями, представниками громадськості з наукових проблем, відстоювати особистісну наукову позицію.

ПРН 14. Уміти критично і системно оцінювати результати науково-дослідної роботи, визначати перспективи подальших наукових розвідок.

ПРН 15. Формулювати і перевіряти гіпотези, шукати шляхи розв'язання наукових проблем в обраній сфері; використовувати для обґрунтування висновків належні докази, зокрема, результати теоретичного аналізу, експериментальних досліджень (опитувань, спостережень тощо).

ПРН 16. Здійснювати пошук, опрацювання та аналіз професійно важливих знань із різних джерел на основі сучасних методологій наукової діяльності з використанням інформаційно-комунікаційних (цифрових) технологій.

ПРН 19. Знати та переосмислювати існуючі та /або створювати (за потреби) нові теоретичні моделі та психологічні підходи до аналізу й інтерпретації одержаних результатів наукового дослідження.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- суть і структуру психологічних теорій;
- поняття і критерії наукової раціональності та її історичні форми;
- структуру і рівні методологічного знання;
- категоріальний лад сучасної психології;
- провідні тенденції розвитку психологічної науки;
- причини методологічних криз, їх ознаки та шляхи подолання;
- психологічні системи та інтегративні концепції психіки та особистості;
- принципи психологічних досліджень: детермінізму, системності, розвитку, суб'єктності та ін.;
- категоріально-поняттєве дерево психологічної науки;
- персональний внесок видатних учених в розкриття предмету і конструювання методів дослідження психології;
- культурно-історичні і внутрішньонаукові (ідейно-концептуальні) детермінанти розвитку психології;
- критерії наукового психологічного знання та методи його здобування і валідації;
- інтегративні науково-психологічні персонологічні теорії, методологічні принципи і труднощі міждисциплінарної комунікації;
- ідейно-раціоналістичні засади методологічного синтезу та відомі спроби його реалізації.
- програмовий матеріал, розглянутий на лекційних заняттях й опрацьований самостійно;
- ключові поняття, категорії та методи академічної та практичної психології;
- закономірності й тенденції розвитку психологічної науки в проекції на певні типи раціональності;
- напрями і основні здобутки розвитку вітчизняної психологічної науки в історичному вимірі, а також напрацювання прикарпатських наукових шкіл;
- світовий і міждисциплінарний контекст розвитку психологічної науки.

вміти:

- диференціювати теоретичний, методологічний та парадигмальний аспекти психологічних досліджень;
- моделювати концептуальну основу і методичну базу конкретних психологічних досліджень;
- визначати внутрішні суперечності в логіці теоретичного знання, підбирати адекватний предмету дослідження психологічний інструментарій;

- оперувати методологічними знаннями і застосовувати норми і правила добування і верифікації наукових фактів і закономірностей;
- володіти науковою рефлексією, застосовувати холістичний підхід до вивчення психологічних явищ;
- структурувати теоретико-методологічне знання, володіти навичками його графічного і образно-символічного моделювання;
- здійснювати мисленнєвий експеримент, проектувати власну дослідницько-інтелектуальну діяльність;
- знаходити емпіричні і психопрактичні аналогії прояву ключових психологічних закономірностей;
- оцінити евристичну цінність і методологічну обґрунтованість сучасних наукових пошуків у психологічній царині;
- аргументовано давати оцінку відомим психологічним парадигмам, теоріям, концепціям, методологічним підходам;
- наводити приклади застосування й емпіричної дії вищенаведених конструктів;
- рефлексувати власну науково-пошукову діяльність;
- пов'язувати практичну психологічну діяльність (консультування, соціально-психологічний тренінг) з теоретико-методологічними засадами психології.

– **Змістовий модуль 1. Методологічні проблеми в сучасній психології**

Тема 1. Основні атрибути теоретико-методологічного аналізу в психології. Співвідношення понять “наука”, “теорія”, “метод”, “методологія”, “парадигма”, “філософія”, “світогляд”; рівні професійного методологування - філософсько-епістемологічний, рівень загальнонаукової методології, конкретно-науковий, рівень методу і методики дослідження; методологічні настановлення в сучасній психології - ригоризм, лібералізм, плюралізм, монізм, амбівалентність тощо. Методологічний паралелізм у психології: об’єктивний і суб’єктивний методи, номотетичний та ідіографічний підходи, природничо-наукова і гуманітарна парадигми, пояснювальна й описова психології, Q та R – методології, гіпотетико-дедуктивний та емпірико-індуктивний методи; необхідність методологічної триангуляції; холістичний підхід.

Тема 2. Основні моделі розвитку науки. Два підходи до аналізу динаміки та механізмів розвитку наукового знання: кумулятивізм; антикумулятивізм. Модель розвитку наукового знання К. Поппера; модель розвитку наукового знання І. Лакатоса; психологічне знання і його особливості; види психологічного знання за М. С. Роговіним та Г. В. Залевським. Неодетермінізм і синергетика та їх вплив на психологічні дослідження. Система принципів раціогуманізму (Г.О. Балл). Базові категорії психології (за М.Г. Ярошевським): дія і психосоціальне відношення. Базові категорії психології (за М.Г. Ярошевським): образ і мотивація. Суб’єктно-вчинковий підхід у школі В.А. Роменця: ситуація, мотивація, дія, післядія.

Тема 3. Методологічні принципи наукового пізнання в психології. Детермінізму; відображення; єдності психіки та її діяльності; розвитку психіки; системно-структурний принцип; допоміжні принципи: принцип моделювання та метод аналогії; установка на подолання сформованих парадигм; принцип контрредукції; принцип цілісності; принцип редукції, полярні принципи у психології .

Тема 4. Шляхи подолання методологічної кризи у психології. Поняття кризи у розвитку психології як науки та її основні ознаки; культурна психологія, аксіологічна психологія, антропологічна психологія, раціогуманістична психологія, органічна психологія і т.д. як

відповіді на розв'язання кризової ситуації в методології психології. Шляхи подолання розриву академічної та практичної психології. Структура наукових революцій за Т. Куном. Тенденції та перспективи розвитку науково-психологічних досліджень в Україні та за рубежом.

Тема 5. Методологічні засади дослідження особистості. Проблема критеріїв виокремлення предмету психології особистості; методологічний аналіз психології особистості Л. Х'елла і Д. Зіглера; методологічний підхід до оцінки теорії особистості Л. Первіна і О. Джона; метод корінної метафори у психологічній персонології С. Клонінгер; компаративний підхід у психології особистості С. Мадді; системи психології, за Н. Смітом; визначення особистості Т.М. Титаренко: постмодерністський ракурс; особистість як центральна категорія психологічної науки, за В.В. Рибалкою; поняття про структуру особистості С.Д. Максименка; характеристика сучасних систем психології, за Н. Смітом (органіоцентризм, соціоцентризм, енвайроцентризм, нонцентризм); культурологічні й аксіологічні побудови у психології особистості. Аксіопсихологічна персонологія (З. С. Карпенко), її топос (картографія інтегральної суб'єктності) та хронос (актуалізація духовних інтенцій та конструювання нарративних ідентичностей). Основні атрибути наукових шкіл (А. Фурман).

Змістовий модуль 2. Технологія психологічних досліджень

Тема 6. Взаємозв'язок методології, методів та методики психологічного дослідження. Специфіка застосування основних методів дослідження; неекспериментальні психологічні методи; експериментальні методи; математичні та статистичні методи.

Тема 7. Особливості проведення наукових досліджень. Процедура дослідження; методи зведення результатів дослідження; обробка та оформлення результатів дослідження; мова і стиль викладу змісту наукової праці.

3. Програма навчальної дисципліни

4. Структура навчальної дисципліни

№	Найменування розділів і тем	К-сть год., вид заняття	
		Лекція	семін. заняття
Модуль 1. Методологічні проблеми в сучасній психології			
1.	Тема 1. Основні атрибути теоретико-методологічного аналізу в психології	2	4
2.	Тема 2. Основні моделі розвитку науки	2	2
3.	Тема 3. Методологічні принципи наукового пізнання в психології	2	4
4.	Тема 4. Шляхи подолання методологічної кризи у психології.	2	2
5.	Тема 5. Методологічні засади дослідження особистості	2	2
Модуль 2. Технологія психологічних досліджень			
6.	Тема 6. Взаємозв'язок методології, методів та методики психологічного дослідження	2	2
7.	Тема 7. Особливості проведення наукових досліджень		2

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Основні атрибути теоретико-методологічного аналізу в психології	4
2.	Основні моделі розвитку науки	2
3.	Методологічні принципи наукового пізнання в психології	4
4.	Шляхи подолання методологічної кризи у психології	2
5.	Методологічні засади дослідження особистості	2
6.	Взаємозв'язок методології, методів та методики психологічного дослідження	2
7.	Особливості проведення наукових досліджень	2

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Балл Г. О. Раціогуманістична орієнтація в методології людинознавства. К. : Видавництво ПП «СКД», 2017. 204 с. Василюк Ф. Е. Методологический анализ в психологии. М. : МГППУ; Смысл, 2003. 240 с.	6
2	Карпенко З. С. Аксиологічна психологія особистості, Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2009. 512 с.	6
3	Фурман А. В. Ідея і зміст професійного методологування : [монографія]. Тернопіль : ТНЕУ, 2016. 378 с.	6
4	Фурман А. В. Парадигма як предмет методологічної рефлексії / А. В. Фурман // Психологія і суспільство. 2013. № 3. С. 72 – 85. Режим доступу: http://journals.uran.ua/index.php/1810-2131/article/view/114442/108966	6
5	Теория и методология психологии: Постнеклассическая перспектива / Отв. ред. А. Л. Журавлев, А. В. Юревич. М. : Изд-во «Институт психологии РАН», 2007. 528 с.	6
6	Савчин М. Методологеми психології : монографія. К. : Академвидав, 2013. 224 с.	6
7	Никандров В. В. Методологические основы психологии. Учебное пособие / В. В. Никандров. СПб. : Речь, 2008. 235 с.	6
8	Методологічний підхід до оцінки теорії особистості Л. Первіна і О. Джона; метод корінної метафори у психологічній персонології С. Клонінгер; компаративний підхід у психології особистості С. Мадді; системи психології, за Н. Смітом.	6
9	Аксіопсихологічна персонологія (З. С. Карпенко).	6
10	Модель розвитку наукового знання К. Поппера; модель розвитку наукового знання І. Лакатоша.	6
	Разом	60

Індивідуальні завдання

Завдання 1.

1. Проаналізувати наукові підходи, принципи відповідно до теми дисертаційного дослідження.

Завдання 2.

1. Спроектуйте теоретичну модель дослідження.

Завдання 3.

Підготуйте тези наукової доповіді за темою дисертації.

Завдання 4.

Презентуйте емпіричну модель дослідження.

Методи навчання

Навчальний процес здійснюється за традиційною технологією: лекції, семінарські заняття, самостійна робота.

На лекційних заняттях використовуються: словесні методи (розповідь, бесіда, пояснення, діалог); наочні та практичні методи (ілюстрація, демонстрація); проблемного навчання.

На семінарських заняттях використовуються: дискусія, проблемно-пошуковий, дослідницький, інтерактивний методи тощо.

У межах самостійної роботи застосовуються дослідницькі методи.

Методи контролю

Оцінювання знань аспірантів відбувається на основі результатів

- поточного контролю знань;
- підсумкового контролю знань .

Поточний контроль знань аспірантів проводять за двома складовими:

- контроль систематичності та активності роботи аспіранта протягом семестру;
- контроль за виконанням завдань самостійного опрацювання.

Методичне забезпечення

1. Опорні конспекти лекцій.
2. Інтерактивний комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни (ІКНМЗД).
3. Підручники, посібники, хрестоматії, монографії тощо.

Програмові вимоги до курсу:

1. Співвідношення понять “наука”, “філософія”, “світогляд”.
2. Співвідношення понять “метод”, “методологія”, “методика”.
3. Співвідношення понять “теорія”, “методологія”, “парадигма”.
4. Рівні професійного методологування: філософсько-епістемологічний і загальнонауковий.
5. Рівні професійного методологування: конкретно-науковий і методичний.
6. Методологічні настановлення в сучасній психології: ригоризм і лібералізм.
7. Методологічні настановлення в сучасній психології: плюралізм і монізм, амбівалентність.

8. Об'єктивний і суб'єктивний методи.
9. Номотетичний та ідіографічний підходи.
10. Природничо-наукова і гуманітарна парадигми.
11. Q та R – методології.
12. Пояснювальна й описова психологія.
13. Принцип доповнюваності у психології. Методологічна тріангуляція.
14. Поняття про принцип детермінізму та його різновиди.
15. Типи раціональності як епістемологічні моделі (докласична, класична, некласична, постнекласична, універсальна).
16. Взаємозв'язок типів наукової раціональності та історичних модифікацій принципу детермінізму.
17. Базові категорії психології (за М.Г. Ярошевським): дія і психосоціальне відношення.
18. Базові категорії психології (за М.Г. Ярошевським): образ і мотивація.
19. Суб'єктно-вчинковий підхід у школі В.А. Роменця: ситуація, мотивація, дія, післядія.
20. Специфіка методу моделювання у психології.
21. Функціональні можливості геометричних (просторових) моделей у психології.
22. Числова (дигітальна) символіка як доглибна архетипна основа наукового методологування.
23. Критерії унормування теорій особистості, за Х'єллом і Зіглером.
24. Критерії унормування теорій особистості, за С. Мадді.
25. Критерії унормування теорій особистості, за С. Клонінгер.
26. Визначення особистості Т.М. Титаренко: постмодерністський ракурс.
27. Особистість як центральна категорія психологічної науки, за В.В. Рибалкою.
28. Поняття про структуру особистості С.Д. Максименка.
29. Характеристика сучасних систем психології, за Н. Смітом (органіоцентризм, соціоцентризм, енвіроцентризм, нонцентризм).
30. Поняття методологічної кризи у психології.
31. Координати аналізу наукових парадигм.
32. Поняття про науково-дослідницькі програми (І. Лакатош).
33. Основні атрибути наукових шкіл (А. Фурман).
34. Структура наукових революцій за Т. Куном.
35. Тенденції та перспективи розвитку науково-психологічних досліджень в Україні та за рубежом.
36. Аксиологічний поворот у сучасній психології (З.С. Карпенко).
37. Шляхи подолання розриву академічної та практичної психології.

38. Неодетермінізм і синергетика та їх вплив на психологічні дослідження.
39. Система принципів раціогуманізму (Г.О. Балл).
40. Наукові психологічні здобутки вчених Прикарпаття.

Рекомендована література

1. Рекомендована література

Основна

1. Балл Г. О. Раціогуманістична орієнтація в методології людинознавства / Г. О. Балл. – К. : Видавництво ПП «СКД», 2017. – 204 с.
2. Василюк Ф. Е. Методологический анализ в психологии / Ф. Е. Василюк. – М. : МГППУ; Смысл, 2003. – 240 с.
3. Всемирная энциклопедия: Философия / Главн. науч. ред. и сост. А. А. Грищанов. – М. : АСТ, Мн. : Харвест, Современный литератор, 2001. – 1312 с.
4. Карпенко З. С. Аксиологічна психологія особистості / З. С. Карпенко. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2009. – 512 с.
5. Никандров В. В. Методологические основы психологии. Учебное пособие / В. В. Никандров. – СПб. : Речь, 2008. – 235 с.
6. Савчин М. Методологеми психології : монографія / М. Савчин. – К. : Академвидав, 2013. – 224 с.
7. Титаренко Т. М. Сучасна психологія особистості: Навч. посібник. 2-е вид. / Т. М. Титаренко. – К. : Каравела, 2013. – 372 с.

Допоміжна

1. Веккер Л. М. Психика и реальность: Единая теория психических процессов / Л. М. Веккер. – М. : Смысл, PerSe, 2000. – 685 с.
2. Дорфман Л. Я. Методологические основы эмпирической психологии: от понимания к технологии: Учеб. пос. / Л. Я. Дорфман. – М. : Смысл; Изд. Центр «Академия», 2005. – 288 с.
3. Мазилев В. А. Методология психологической науки / В. А. Мазилев. – Ярославль : МАПН, 2003. – 198 с.
4. Смит Н. Современные системы психологии / Н. Смит. – СПб. : Прайм-ЕВРОЗНАК, 2003. – 384 с.
5. Татенко В. А. Психология в субъектном измерении: Монография / В. А. Татенко. – К. : Видавничий центр «Просвіта», 1996. – 404 с.
6. Уилбер К. Интегральная психология: Сознание, Дух, Психология, Терапия: Пер. с англ./ К. Уилбер. – М. : ООО «Изд-во АСТ» и др., 2004. – 412 с.
7. Фурман А. В. Ідея і зміст професійного методологування : [монографія] / А. В. Фурман. – Тернопіль : ТНЕУ, 2016. – 378 с.

Інформаційні ресурси

1. В. П. Зинченко. Ценности в структуре сознания. Журнал «Вопросы философии». – 30.08.2011. // Электронная публикация: Центр гуманитарных технологий. – 02.03.2012. URL: <http://gtmarket.ru/laboratory/expertize/6612>;
<http://gtmarket.ru/laboratory/expertize/6612>

2. Мазилев В. А. Психология в XXI столетии: перспективы парадигмального синтеза / В. А. Мазилев, А. В. Азов, Ю. П. Вавилов // Вестник Костромского государственного университета. Серия: Педагогика. Психология. Социокинетика. – 2014. – № 1. – С. 20–27. Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/v/psihologiya-v-xxi-stoletii-perspektivy-paradigmalnogo-sinteza>
3. М'ясоїд П. А. *Загальна психологія*: Навч. посіб. / П. А. М'ясоїд. – 3-тє вид., випр. — К. : Вища шк., 2004. – 487 с. Режим доступа: <http://194.44.152.155/elib/local/sk670180.pdf>
4. Петренко В. Ф. Многомерное сознание: психосемантическая парадигма / В. Ф. Петренко. – М. : Новый хронограф, 2010. – 440 с. Режим доступа: <http://www.klex.ru/dr8>
5. Теория и методология психологии: Постнеклассическая перспектива / Отв. ред. А. Л. Журавлев, А. В. Юревич. – М. : Изд-во «Институт психологии РАН», 2007. – 528 с. (Методология, теория и история психологии). Режим доступа: <https://istina.msu.ru/collections/989197/>
6. Фурман А. В. Парадигма як предмет методологічної рефлексії / А. В. Фурман // Психологія і суспільство. – 2013. – № 3. – С. 72–85. Режим доступа: <http://journals.uran.ua/index.php/1810-2131/article/view/114442/108966>